

Eviga följeslagare heter ju en av Jolos böcker. Det känns som om Jolo är en av mina eviga följeslagare, en som man ofta återvänder till. När jag bläddrar i hans böcker eller letar efter något i DN:s digitala arkiv hittar jag ofta något som jag inte läst tidigare, eller i varje fall inte kommer ihåg att jag läst tidigare – och om jag har läst det tidigare läser jag gärna om det jag hittat – för det är fortfarande så bra, även om det skrevs för femtio eller sextio eller till och med sjuttio år sedan.

Nej det är ju inte så att allt som Jolo skrev står sig, en del har ju blivit lite mossigt, man kan hitta uttryck som inte passar sig idag, och ibland när han grottar ned sig alltför mycket i första världskriget eller några nu bortglömda bificurer på parnassen eller i historien. Men i stort sett, han håller, han tål att läsas – men det vet ni förstås redan sedan länge.

Jag har ju blivit hitkallad eftersom jag ju var arbetskamrat med Jolo under något decennium, från det att jag började på Dagens Nyheter i december 1963 till hans död 1974. Jag vill redan nu säga att vi aldrig var nära arbetskamrater.

Men det var först DN som så att säga förde oss samman redan innan jag började på tidningen. Jag läste DN ganska regelbundet i tonåren och ännu mer regelbundet när jag började studera i Uppsala. Jag och en kamrat bodde i en studentdublett och prenumererade gemensamt på DN.

Man får favoriter i tidningar, vissa skribenter läser man alltid, oavsett vad de skriver om. På den tiden skrev alla i tidningen under signatur, alla utom utlandskorrespondenterna. Daniel Viklund var alltid Daniel Viklund och Sven Åhman var alltid Sven Åhman. Och kultursidan. Olof Lagercrantz var Olof Lagercrantz, på sin höjd OL när han någon gång skrev något kortare stycke.

Jolo blev snabbt en av mina favoritsignaturer, men han var inte den ende. Det fanns en rad lysande skribenter med signatur, tyckte jag, särskilt på Namn och Nytt, som Red Top och Gustafsson med muntascherna och Eld, men han var lite mer prosaisk. Och på de mer allmänna sidorna hade vi Joson (Rune Johansson) och Absalon (Hans Axel Holm) och Malice (Birgitta Nyblom) och Tore (Tore Hallén) och Gaut (Sven Hallén).

Men jag minns att jag alltid läste Jolo, både reportagen, där man alltid lärde sig nya och överraskande saker, och hans kåserier. Jag minns att jag särskilt beundrade hans förmåga att hitta något intressant och fascinerande även i de tristaste miljöer – och hans stora kunskande, förstås – och hans förmåga att finna vardagliga detaljer hos stora män och kvinnor.

Jag tror inte att min beundran för Jolo var anledningen till att jag bestämde mig för att bli journalist, det handlade snarare om att jag inte ville bli lärare – jag läste ju litteraturhistoria. Men jag minns att under en sen kvällspromenad tillsammans med en god vän kom på att journalistik kanske var något. Han hette Göran Skånsberg och kom så småningom till radion.

Jag hade börjat skriva om böcker i Eskilstuna-Kuriren, fick sommarvikariat och när jag tagit min examen i Uppsala fast anställning, och det ledde i sin tur till att jag kom till Dagens Nyheter. Då låg tidningen fortfarande i Klara.

Min första kontakt med Jolo var väldigt indirekt. Jag minns att jag en kväll fick i uppdrag att rapportera om något som hände i TV-huset, jag minns inte vad, tillsammans med en fotograf.

Han hette Roland Jansson och kallades Klicken, en jovialisk man, lite rundhyllt. Jag minns inte om vi for i redaktionsbilen eller en taxi, men jag minns att Klicken mycket snart talade om för mig att han brukade jobba med Jolo – och jag minns också att jag blev väldigt imponerad.

Klicken var den fotograf som Jolo helst jobbade tillsammans med, de gjorde många resor tillsammans – till exempel det som blev *Ned till Bosporen* – och Klicken är ju en av *De tre från Haparanda* och senare *De tre mot Petrograd*.

Vad själva jobbet handlade om minns jag inte, och jag tycker kanske inte heller att det finns någon anledning att gå till läggen för att kolla; det är mycket möjligt att det inte blev något resultat i spalterna av min och Klickens utflykt till tv-huset, som det hade blivit om Jolo hade varit i mitt ställe. Möjligen var det just detta som var undertexten i Klickens upplysning om att han minsann brukade jobba med Jolo.

I början av 1964 flyttade Dagens Nyheter från Klara till Marieberg nästan längst ut på Kungsholmen, vilket ansåg vara väldigt långt ut i bushen.

Många medarbetare tyckte inte om detta, men Jolo hörde till dem som gillade läget, framgår det av en intervju som också finns med i ett fint TV-program om Jolo som Lars Helander, som var min bästa vän, gjorde långt senare, i början av 2000-talet.

Så här sa Jolo i den där intervjun:

_ Jag känner inget vemod, jag tycker bara att det är roligt att flytta. Jag har dessutom börjat tröttna på Klara de senaste tio åren. Det känns lite uppfriskande, som att byta jobb ungefär...

Jolo hade eget rum i Klara och det fick han förstås i också höghuset i Marieberg, på sjätte våningen, samma våning som ledarsidan. Men det spelade ju inte så stor roll för honom – han jobbade ofta i sitt hem på Lidingö, och det mer och mer under de sista tio åren av sitt liv – och så reste han ju alltid mycket.

Dessutom verkar det som om han började trivas mindre bra på tidningen – flera dagboksanteckningar i de enkla almanackor han använde under större delen av sitt liv tyder ju på det.

I det där TV-programmet nämns till exempel en anteckning från en kväll i mars:

Jag vantrivs så det blir komiskt...

Och han uttryckte samma sak i flera tidigare dagboksanteckningar, från 1952 till exempel.

I Marieberg fortsatte jag till en början som redigerare på nattredaktionen, det vill säga kvällstid, på den stora centralredaktionen, hjärtat i tidningen. Vi såg inte Jolo särskilt ofta, men när vi såg honom var han förstås alltid välklädd i sin karakteristiska stil. Hans arbetskamrater på sjätte våningen berättar att det alltid stod en sky av väldoft kring honom.

För att komma till garaget, som låg i en byggnad vid sidan av höghuset, var alla tvungna att gå genom stora redaktionen och då såg man honom ibland, nästan alltid med beige trenchcoat förstås.

Jag minns att en kollega, äldre än jag men yngre än Jolo, en gång hejdade honom genom att ropa JANNE – kanske bara för att diskutera något i någon artikel eller för att markera något slags intimitet med Jolo. Det var enda gången jag hörde någon kalla Jolo för Janne.

Jobbet som redigerare bestod i att rätta skrivfel och eventuella språkfel i reportrarnas texter, att ange stil och grad att sätta rubrik.

Jolo skrev ju inte så ofta på nyhetssidorna, och när det skedde tog mer rutinerade redigerare oftast hand om hans texter. Men jag minns att jag tyckte att det var en högtidsstund varje gång jag ändå fick skriva på 7/8 mager halva båda på hans artiklar. Högtidligt att få läsa något som han skrivit innan det kom i tidningen...

När jag sedan kom till utlandsredaktionen fick jag ju ännu mindre anledning att redigera Jolos texter, men jag blev också redaktör för en liten tidning som hette Faktuellt och som DN gav ut med sex nummer om året för att användas i skolorna. Det hade med Nutidsorienteringen att göra. Tidningen bestod av artiklar skrivna av olika DN-medarbetare.

Jag engagerade Jolo att skriva två gånger, och jag blev förvånad över att han gjorde det så gärna. Jag tror att det inte bara hade att göra med att han förstås fick extrabetalt för artiklarna, och ganska bra eftersom det gick på marknadsavdelningens konto.

Den första artikeln, för majnumret 1966, handlade om Irland som ett föregångsland för alla de nationer som då, på 60-talet, vann självständighet från Storbritannien.

”En nations födelse” var rubriken. Det var förstås en gedigen genomgång av den irländska befrielsekampen, och så här sammanfattade Jolo:

”Är De Valera [alltså Irlands president, som då ännu levde] då typ Lumumba, typ Ben Bella, typ Makarios, typ Nehru? Det är lönlöst om också lockande att ställa sådana frågor, för man kan inte hitta på liknelser och konstruera paralleller hur som helst. Men som exempel på hur en nation utvecklas och handlar efter sin befrielse är Irland ett utmärkt studieobjekt år 1966 när så många andra nationer börjar sin tillvaro som fria stater.”

Temat för nästa nummer av Faktuellt, som kom ut i september 1966, var året 1936. Jolo skrev om semesterregeringen. Han började med att skildra ett tal av ledaren för Bondeförbundet Axel Pehrsson-Bramstorp och han gjorde det som om han hade varit på plats, med färgrika detaljer om hettan och att Bramstorp ville ha något kallt att dricka.

Men han hade förstås inte varit på plats, 1936 gick han fortfarande i skolan. Han hade bara som vanligt läst på ordentligt i läggen, och det fanns ju bra reportrar i tidningen före honom också.

Under några år kring 1970 var jag ansvarig för nyheterna på utlandssidorna. Då hade ju krisen i Nordirland börjat ta fart på allvar. En kväll ringde Jolos hustru Margareta och undrade varför vi inte hade skickat Jolo till Irland. Det var ju en berättigad undran, han

kunde ju mer om Irland än någon annan på tidningen, men han var ingen nyhetsreporter. Så småningom skickades han i alla fall dit för att göra några längre feature-reportage.

Ett minne jag har av Jolo är från en redaktionsfest med dans någon gång i slutet av 60-talet. Han var i fin form, underhöll med sin lite nasala röst ordentligt sitt bord med berättelser som jag inte kommer ihåg några detaljer av, tyvärr. Men jag kommer ihåg att han hade en dansstil som var beslutsam och målmedveten på något sätt, och att han dansade med en sekreterare som hette Siv Törner.

När Jolo dog 1974 var jag korrespondent i USA. Jag var i New York tillsammans med tecknaren Björn Berg, vi var hemma hos Hans-Ingvar Johnsson, som var New York-korrespondent men just hade utsetts till ny redaktionschef på DN. En mörk dag – vi beundrade alla tre på olika sätt Jolo. Hans-Ingvar hade tidigare som redaktionssekreterare varit den i redaktionsledningen som hade bäst kontakt med Jolo; de gick då och då på fotboll tillsammans.

Ett och ett halvt år senare, alldeles innan jag skulle flytta hem till Sverige efter den där perioden som USA-korrespondent, gjorde jag en reportageresa genom landet och nådde bland annat Tombstone i Arizona.

Jag hade väl *God morgon Vilda västern* från 1953 i bakhuvudet, jag hade läst den långt tidigare, men jag tror inte att jag hade den aktuell för mig. I så fall hade jag nog nämnt Jolo någonstans i den text jag skrev om mitt besök i staden, men det gjorde jag inte, ser jag i arkivet.

Men jag minns att jag frågade många av dem jag träffade om de mindes en svensk vid namn Jan Olof Olsson som hade besökt Tombstone i början av 1950-talet. Jag fick bara ett napp, på biblioteket. När bibliotekarien hörde att jag kom från Sverige nämnde han att en svensk hade skrivit en bok om Tombstone, ”Olsson, hette han visst”, sa han, men han tyckte inte att boken var något vidare. Han kunde i alla fall inte hitta den. Jag tyckte att det där var lite förbryllande. Hade Jolos bok verkligen översatts till engelska?

Många år senare hittade jag boken på nätet. *Welcome to Tombstone* heter den. På omslaget anges författaren som Jan Olsson men inuti står det som sig bör Jan Olof Olsson. Boken gavs ut av Elek Books i London 1956, översatt av Maurice Michael. Intressant nog inleds den här upplagan med ett kapitel som inte finns i *”God morgon, Vilda Västern*.

Den är ju i vilket fall som helst en av Jolos mest charmiga böcker, tycker jag. Det är en ju ett slags litterär reportagebok om den stad där Wyatt Earp och Doc Holiday nedkämpade bröderna McLowery och Billy Clanton i den mytomspunna striden vid OK Corral år 1881.

I boken tillbringar Jolo och hans hustru flera veckor i Tombstone. De åker diligens, hjälper till på en ranch, träffar många intressanta människor och blir så bundis med några av dem att Jolo erbjuds rollen som Billy Clanton i Helldoradot, Stadens årliga festival till minne av slaget 1891.

Berättaren Jolo accepterar och genomför rollen, och boken och äventyret slutar med att berättaren ser fyra svartklädda figurer i en tunn, mörk linje i solskenet. ”Det var Wyatt Earp och hans bröder och Doc Holliday som kom för att straffa mig.”

Men när man går till Jolos anteckningskalender för år 1951 – där han förde dagbok, samma slags kalender år efter år – visar det sig att han och Margareta bara tillbringade tre dagar i början av maj 1951 i Tombstone under den rundresa de gjorde i USA efter Jolos stipendieår i Chicago. Tre dagar!

Visserligen skrev han i kalendern om möten med en rad intressanta och fascinerande människor under de där tre dagarna, men det handlade rimligen om ytliga bekantskaper, och om det där att Jolo själv skulle ha spelat Billy Clanton i Helldoradot står det ingenting om. Det är ett påhitt. Kanske ett önsketänkande.

Samtida recensenter betonade de litterära kvaliteterna i *God morgon, Vilda västern*. Olof Lagercrantz skrev i Dagens Nyheter om Jolos ovanliga förmåga "att se, höra, lukta, smaka och känna sig in i trevnaden".

Så varifrån fick han då alla detaljerade historier i *God morgon, Vilda västern*? Genom läsning, förstås, och i sin fantasi. Verkligheten kan alltid förbättras.

Av dagboksanteckningarna framgår att Jolo började läsa om Tombstone och Västern på biblioteket i Chicago under hösten 1950. Han fortsatte att läsa på båten hem till Sverige i juli 1951, och han intensivläste i Stockholm innan han började skriva på sin bok under vårvintern 1953.

Det var väl så han jobbade - genom att smida samman omfattande läsning med nedslag i den verklighet han gärna såg lite från sidan eller snett nerifrån. Så arbetar en författare, så skapas litteratur.

Under det där året skrev han för övrigt mycket i DN under vinjetten Jolo i Amerika. Intressanta rapporter, naturligtvis, som skulle kunna ges ut i sällskapetets skriftserie om det inte redan skett.

Exemplet *God Morgon Vilda västern* visar väl att Jolo inte bara var en bra journalist, vilket väl inte är så bara, och historiker utan också en bra författare. Och det finns ju som ni alla vet flera andra exempel på hur han med gott resultat så att säga friserade verkligheten i sina berättelser om sig själv, till exempel i *Slipsen i Krakow* och i *Fritt Nyhavn*.

Men hur var det nu med relationen mellan Dagens Nyheter och Jolo?

Jolo uttryckte på olika sätt sin frustration och till och med vantrivsel med tidningen, och det sägs att han kände sig utfrysad från kultursidorna av Olof Lagercrantz, som i sina minnesord skrev att Jolo inte hade någon "kritisk begåvning".

Men samtidigt var Jolo under större delen av sin karriär på tidningen stjärnreportern, privilegierad och med stor frihet att välja vad han ville skriva om. Redaktionschefen Sten Hedman och inte minst Namn och Nytt-chefen Oscar Rydqvist, signaturen Åbergsson, insåg tidigt hans begåvning.

Men under de sista åtta-tio åren av sitt liv kände han sig säkert lite främmande inför den mer samhällsengagerade journalistik som växte fram under 1960-talet på tidningen.

Stormarnas hus är titeln på den krönika om DN 1964-1989 som gavs ut när tidningen fyllde 125 år 1989. Man kan nog säga att redaktionen polariserades under 60- och 70-talen. Äldre medarbetare, däribland Jolo, delade inte alltid de mer vänsterbetonade åsikter som framfördes av yngre medarbetare, och faktiskt också av en del medarbetare i Jolos generation.

Vid den tiden tyckte en del yngre medarbetare säkert att Jolo inte bara var alltför privilegierad utan också att hans journalistik var otidsenlig. Men alla såg honom inte som en kvarleva från en gången tid. För många av oss var han även under det radikala 60-talet en förebild och inspirationskälla, och jag tycker inte att han på något sätt blev marginaliserad av redaktionsledningen.

Det fanns gott om plats för Jolo i DN ända till hans död. I mitten av 60-talet fick han en ny plattform i Söndagsbilagan, och han fortsatte att skriva reportage, porträttintervjuer och minnesartiklar i en rad olika ämnen samtidigt som han stadigt lämnade sina två kåserier i veckan till Namn och Nytt-sidan. Han var inte utfrusen från DN, än mindre utmobbad av redaktionsledningen

Mot slutet av Jolos liv blev hans tv-serie från beredskapsåren, "Någonstans i Sverige", omåttligt populär. Ändå förblev han DN-trogen, även om han säkert hade erbjudanden från andra håll. Vid hans död hade den nya redaktionsledningen inlett diskussioner med Jolo om hur hans närvaro i tidningen skulle kunna göras än mera synlig.

"Själv var han inte riktigt så bitter och gramse på sin gamla tidning som de beundrande uttolkarna ville ha honom", som Karl Anders Adrup skrev i "Stormarnas hus".

Ett av Jolos sista uppdrag i DN var en intervju med Harrison Salisbury, New York Times-reporter -chef på besök i Stockholm. Intervjun publicerades den 7 april 1974 under rubriken "Den förste som beskrev ohyggligheten i Vietnam".

Så här inleder Jolo sin artikel, så Jolo-karaktäristiskt:

"Ett amerikanskt par sågs gå hand i hand genom Kungsträdgården, till sist kring Karl XII:s staty. De strosade inte. De letade efter något. Mycket riktigt: de stannade och tittade på de övermalade, otillräckligt camouflerade ärrn från det stora almkriget våren 1971, den svenska revolten.

Det såg ut som det skulle göra. Mannen var Harrison Salisbury, en av cheferna för New York Times och pionjär för denna tidnings nya och ofta förkunnade doktrin om nyhetsbevakning under 1960-talet, att utvecklingar, "trender", är lika viktiga nyheter som händelser. Följaktligen ålåg det honom vid Stockholmsbesöket – för övrigt som regeringens gäst – att se spåren av den första stora resningen mot det svenska etablissemanget.

Därpå släppte hans hustru hans hand och gick och köpte sygrejer och han satte sig att prata."

Även resten av intervjun är förstås mycket läsvärd. Gå till läggen! Som vi sa förr. Nu: Gå till nätet.

Fem dagar efter Jolos död publicerades hans sista reportage i DN. Jag tycker att det är fint, och på något sätt symptomatiskt för Jolo, att det handlade om två radikaler:

Anton Nilsson, som deltog i attentatet mot strejkbrytarfartyget Amalthea 1908, greps, dömdes till döden, fick straffet omvandlat till livstid, benådades 1917. Och Joe Hill, eller rättare sagt hans aska, inmurad i väggen i Folkets hus i Landskrona.

Samma dag som detta Jolos sista reportage publicerades i DN råkade en av hans kåsörkolleger på Namn och Nytt, Gustafsson med muntascherna (Hadar Hessel) bevista ett föredrag som Anton Nilsson, Amalthea-mannen höll på Folkets Bio i Stockholm. Anton Nilsson inledde sitt föredrag med att påpeka att Jolo denna dag hade skrivit om honom i Dagens Nyheter.

Gustafsson med muntascherna noterade värmen i Anton Nilssons röst och ögon när han nämnde Jolos namn..